

कस्तावतादोषइत्यतआह यदिति ॥ १७ ॥ आत्मनःकर्तृत्वेदृष्टविरोधमाह यदीत्यादिना ॥ १८ ॥ नन्वेदृष्टानुकूल्याभावादांभविधातइत्यतआहानिष्टस्येति हितार्थयतमानानांस्वतंत्राणामप्यनिष्टादृष्टोत्पत्तिरप्ययुक्तैवेतिभोक्तृत्वसमनियतस्यकर्तृत्वस्याभावोक्तृत्वस्याप्यभावइत्यर्थः ॥ १९ ॥ ईशःकालश्चेतिस्वभावस्यैवनामांतरमित्यभिप्रेत्याहानिष्टस्येति यथानिष्टनिष्पत्तिरिष्टतिरोधानंचायत्नतएवस्वभावादापततिएवमन्यदपीत्यर्थः नहिस्वभावजमदृष्टस्वभावप्रवर्तकंभवति कार्यस्यकारणाप्रवर्तकत्वादितिभावः ॥ २० ॥ २१ ॥ प्रकृतेःस्वातंत्र्यमुपसंहरतिद्वाभ्यां स्वभावेति गुणाःसुरबहुःखादयः मानकारणं अहंसुखीकर्ताभोक्ताचेत्यभिमानहेतुर्नकिमपीत्यर्थः ॥ २२ ॥ आत्मज्ञानं तदपिस्वभावादेवबंधस्यैवास्त्वात्तत्पतियोगिनीमुक्तिरपिअज्ञानादेवेत्यर्थः तथाचश्रुतिः ननिरोधो नचोत्पत्तिर्नबद्धो नचसाधकः नमुमुक्षुर्नवैमुक्तइत्येषापरमार्थेति ॥ २३ ॥ ननुपर्जन्यवदीशकालस्थानीयाप्रकृतिःसाधारणंकारणंकर्मनुबीजवदसाधारणमितिशंक्ते कर्मजमिति एतन्निरासंप्रतिजानीते कर्म

यस्तु कर्तारमात्मानं मन्यते साध्वसाधुवा ॥ तस्य दोषवती प्रज्ञा अतत्त्वज्ञेति मे मतिः ॥ १७ ॥ यदि स्यात्पुरुषः कर्ता शक्रात्मश्रेयसे ध्रुवं ॥ आरंभास्तस्य सिद्ध्युर्न
तु जातु परा भवेत् ॥ १८ ॥ अनिष्टस्य हि निर्वृत्तिरनिर्वृत्तिः प्रियस्य च ॥ लक्ष्यते यतमानानां पुरुषार्थस्ततः कुतः ॥ १९ ॥ अनिष्टस्याभिनिर्वृत्तिमिष्टसंवृत्तिमेव
च ॥ अप्रयत्नेन पश्यामः केषां चित्तस्वभावतः ॥ २० ॥ प्रतिरूपतराः केचिदृश्यं ते बुद्धिमत्तराः ॥ विरूपेभ्यो ल्यबुद्धिभ्यो लिप्समाना धनागमं ॥ २१ ॥ स्वभावप्रेरि
ताः सर्वे निविशंते गुणायदा ॥ शुभाशुभास्तदा तत्र कस्य किं मानकारणं ॥ २२ ॥ स्वभावादेव तत्सर्वमिति मे निश्चिता मतिः ॥ आत्मप्रतिष्ठा प्रज्ञा वा मम नास्ति त
तो न्यथा ॥ २३ ॥ कर्मजं त्विह मन्यते फलयोगं शुभाशुभं ॥ कर्मणां विषयं कृत्स्नमहं वक्ष्यामि तच्छृणु ॥ २४ ॥ यथा वेदयते कश्चिदोदनं वायसो ह्यदन् ॥ एवं सर्वा
णि कर्माणि स्वभावस्यैव लक्षणं ॥ २५ ॥ विकारानेव यो वेद न वेद प्रकृतिं परां ॥ तस्य स्तंभो भवेद्वाल्यान्नास्ति स्तंभो नुपश्यतः ॥ २६ ॥ स्वभावभाविनो भावान् सर्वानि
वेह निश्चयात् ॥ बुद्ध्यमानस्य दर्पो वामानो वा किं करिष्यति ॥ २७ ॥ वेदधर्मविधिं कृत्स्नं भूतानां चाप्यनित्यतां ॥ तस्मान्छुक्रनशो चामि सर्वे त्वेवेदमंतवत् ॥ २८ ॥

णाभिनि विषयं विशेषकार्यं ॥ २४ ॥ तदेवाहयथेतिकाकोन्यमिव कर्माणि स्वभावं प्रकाशयंति ननु वर्तयंतीत्यर्थः लक्षणं ज्ञापकानि असाधारणो धर्म इति यावत् अयं भावः तंतव एव पटस्य कारणं तद्वत्तैव कल्यादिकंतु पटगतवैचित्र्यस्य एवं स्वभाव एव जन्यमात्रहेतुस्तद्वत्तं धर्मादिकंतद्वैचित्र्येऽसाधारणो हेतुः एतदेवोक्तं यौगैः निमित्तमप्रयोजकं प्रकृतौ नामावरणभेदस्तु ततः क्षत्रिकवदिति धर्मादिगुणानां न प्रवर्तकः किंतु तेन गुणप्रवाहस्याधर्मस्रोतः खिलीकुर्वता धर्मस्रोतस आवरणदूरीक्रियते इति सूत्रार्थः एतदेव कर्मणां स्वभावज्ञापकत्वमिति ॥ २५ ॥ फलितमाह विकारानिति विकारान् धर्मान् परांप्रकृतिं अर्वाचीनत्रिगुणमयप्रकृत्यपेक्षया श्रेष्ठांप्रकृतिमुपादानं ब्रह्मयोनवेदतस्य कर्मप्रधानस्य भेददर्शिनः स्तंभो भवति ननु अनुपस्थितः परांप्रकृति ॥ २६ ॥ ब्रह्मविदः कुतः स्तंभो नास्तीत्याशंक्यप्रकृतिरेव कर्त्री न त्वात्मेति बोधादित्याह स्वभावेति कर्तृत्वाभिमानो हिदृषादेः कारणं तदभावाद्वर्पाद्यभावइत्यर्थः ॥ २७ ॥ यस्मात्वेदजानामि सर्वमंतवदिति तस्मान्न शोचामीत्यर्थः ॥ २८ ॥